

Božica Dragaš

Knjižnica Marina Držića, Knjižnice grada Zagreba

bozica.dragas@kgz.hr

ISSN 1845-2434

[CC BY 4.0](#)

Snježana Ercegovac

Knjižnica Savica, Knjižnice grada Zagreba

snjezana.ercegovac@kgz.hr

Ana-Marija Šoštarić

Knjižnica Savica, Knjižnice grada Zagreba

ana.marija.sostaric@kgz.hr

Inovativno, inkluzivno, inspirativno i izvan zidova – trideset godina Knjižnice Savica

Innovative, inclusive, inspiring and outside the walls - thirty years of the Savica Library

Stručni rad

Sažetak: Knjižnica Savica otvorena je kao ogranak mreže Knjižnice Marina Držića 1993. godine. Od samoga je početka „treći prostor“ za sve dobne skupine stanovnika mnogoljudnoga naselja Savica. Programski sadržaji knjižnice temelje se na osluškivanju potreba korisnika i podršci njihovim inicijativama, zbog čega su se u njoj razvili brojni inovativni programi na poticaj korisnika i(li) u suradnji s njima. Socijalnoj uključenosti svih sugrađana knjižnica pridonosi programima namijenjenima ranjivim skupinama korisnika – osobito djeci s teškoćama u razvoju i učenju te starijim sugrađanima. A kako bi dospjela i do sugrađana koji nisu njezini članovi, knjižnica provodi i programe izvan svojih zidova.

Ključne riječi: inkluzivni knjižnični programi, inovativni knjižnični programi, Knjižnica Savica, knjižnični volonteri, suradnja s lokalnom zajednicom

1. Uvod

Knjižnica Savica smještena je u istoimenom naselju na sjevernoj obali rijeke Save. Potreba za novom knjižnicom u tom dijelu Trnja prepoznata je još sredinom osamdesetih godina prošlog stoljeća, nakon što je ondje izgrađeno mnogo novih stambenih zgrada. Prema popisu stanovništva 2021. godine Mjesni odbor Trnjanska Savica ima 8129 stanovnika (Mjesni odbor Trnjanska Savica, 2023), a naselje se i dalje proširuje izgradnjom novih stambenih objekata.

Knjižnica je svečano otvorena 15. srpnja 1993. godine kao treći ogranak tadašnje Narodne biblioteke „Marin Držić“, utemeljene u srcu gradske četvrti Trnje još prije sedam i pol desetljeća. Od 2007. godine mreža Knjižnice Marina Držića u sastavu je Knjižnica grada Zagreba, čime je središnja knjižnica postala područna, s pripadajućim trima ograncima: Dječjom knjižnicom Marina Držića, Knjižnicom Ivana Gorana Kovačića i Knjižnicom Savica (Knjižnice, 2023).

Od samoga početka u Knjižnici Savica provode se brojne i raznovrsne aktivnosti namijenjene svim dobnim skupinama korisnika. Osim u svom prostoru, knjižnica je aktivna na svojim mrežnim stranicama te na stranici na Facebooku, pri čemu je tijekom pandemije bolesti COVID-19 izrađivala i objavljivala različite mrežne sadržaje (kvizove, preporučne tematske popise, videosnimke) od kojih su neki objavljeni i na YouTube kanalu Knjižnica grada Zagreba.

Nakon kratkog osvrta na sam početak rada novootvorene knjižnice, u članku se opisuje provedba nekoliko knjižničnih programa iz kojih je razvidno na koje je sve načine Knjižnica Savica tijekom svoga tridesetogodišnjeg djelovanja u lokalnoj zajednici nastojala biti inovativno, inkluzivno, i inspirativno mjesto – kako unutar svojega fizičkog prostora tako i na javnim kvartovskim površinama te u virtualnom svijetu.

2. Kako je sve počelo

U planu razvoja mreže Narodne biblioteke „Marin Držić“ za razdoblje od 1986. do 1990. godine među osnovnim je ciljevima bilo navedeno otvaranje nove knjižnice u južnom dijelu gradske četvrti Trnje, u tada novoizgrađenom naselju Savica. Ostvarenje toga bilo je planirano za 1987. godinu (Arhiva Knjižnice Marina Držića, 1985). No nakon otkupa odgovarajućeg prostora rad na izradi projektno-tehničke dokumentacije započeo je nekoliko godina poslije, 1990. godine, pri čemu je došlo i do promjene izvornoga plana. Kako se navodi u Izvještaju o radu za 1990. godinu, za potrebe knjižnice tadašnji USIZ kulture grada Zagreba otkupio je dva prostora na različitim lokacijama u naselju – u većem (200 m²), u kojem danas Knjižnica Savica i jest, trebala je biti samo knjižnica za odrasle i za mlade, a u manjem prostoru (81 m²) trebala je biti knjižnica za djecu (Arhiva Knjižnice Marina Držića, 1991).¹

U prostoru od 200 četvornih metara na platou zgrade u Ulici Ljerke Šram smješteni su odjel za djecu i mlade, odjel za odrasle, čitaonica periodike te dva radna stola s četirima čitalačkim mjestima (Knjižnica Savica, 2023).

¹ Danas je u tom manjem prostoru smješten Odjel nabave i obrade Knjižnice Marina Držića, uređen i otvoren u tu svrhu 1998. godine.

Prve godine, prema podacima od 31. prosinca 1993., knjižnični je fond obuhvaćao 8149 svezaka, od kojih je većina kupljena, a manji dio činila je reinventarizirana građa iz knjižnog fonda ukinutih knjižnih stanica u tvornicama i radnim organizacijama te građa nabavljena darom i otkupom.² Tijekom prvih šest mjeseci u knjižnicu se upisalo 1655 članova, od kojih je bilo 818 djece i 837 odraslih članova (Arhiva Knjižnice Marina Držića, 1994).

Prema posljednjim godišnjim podacima, od 31. prosinca 2022. godine, knjižnični fond obuhvaća 20 254 jedinice građe, a aktivnih je članova 3456 (Knjižnica Savica, 2023).

U trenutku otvorenja Knjižnica Savica bila je jedna od malobrojnih hrvatskih knjižnica s računalno obrađenim cjelokupnim knjižničnim fondom i u kojoj se računalno obavljao upis članova, kao i cirkulacija građe.³ Također, već je prve godine knjižnica opremljena računalom namijenjenim djeci za računalne igre. Od 1999. godine u knjižnici je omogućen pristup internetu za korisnike (Arhiva Knjižnice Marina Držića, 2000).

Budno prateći potrebe i specifičnosti svoje lokalne zajednice, knjižnica od samoga početka djeluje kao „treći prostor“ za sve dobne skupine stanovnika mnogoljudnoga naselja u kojemu je smještena. Istovremeno, rad knjižnice od početka je isprepleten sa zbivanjima u naselju i temama koje ga se tiču. Tako je prvi knjižnični program činio niz tribina pod nazivom *Čije ime nosi moja ulica?*, na kojima se govorilo o znamenitim osobama koje su obilježile hrvatsku kulturu (Ljerki Šram, Cvijeti Zuzorić i Zvonimiru Rogozu), a po kojima su nazvane ulice u naselju. Gosti predavači na tim prvim trima tribinama bili su poznata i istaknuta imena tadašnje zagrebačke kulturne scene: Boris Senker, Mirko Tomasović i Nikola Batušić (Arhiva Knjižnice Marina Držića, 1994).

U spomen na taj prvi knjižnični program, a povodom tridesetoga rođendana, u knjižnici je 2023. godine izrađen edukativno-zabavni, mrežno dostupan „kvartovski kviz o imenima ulica, parkova i ustanova te drugim zanimljivostima o naselju Trnjanska Savica“ nazvan *Trnjanska Savica: Čije ime nosi moja ulica?* (Trnjanska Savica, 2023). Trideseti rođendan obilježen je i izložbom *30 velikih djela i 30 velikih prevoditelja za 30 godina Knjižnice Savica* (slika 1), posvećenom prevoditeljima, u skladu s temom Mjeseca hrvatske knjige (30 velikih djela i 30 velikih prevoditelja za 30 godina Knjižnice Savica, 2023).

² U Izvještaju o radu za 1992. godinu navodi se da je za buduću knjižnicu „stručno obrađeno u '92. g. ukupno 3.480 svezaka, od čega je kupljeno 2.128 svezaka, otkupom/darom nabavljeno je 474 svezaka, a 878 svezaka iz knjižnog fonda ukinutih knjižnih stanica u tvornicama i radnim organizacijama“ (Arhiva Knjižnice Marina Držića, 1993).

³ U središnjoj knjižnici mreže Knjižnice Marina Držića s računalnom cirkulacijom građe započelo se krajem 1999. godine, a u ostalim dvama ograncima 2000. godine (Arhiva Knjižnice Marina Držića, 2000).

Slika 1. Plakat izložbe 30 velikih djela i 30 velikih prevoditelja za 30 godina Knjižnice Savica

3. Inovativni knjižnični programi

3.1. Ishodišta projekta 65 plus

Zahvaljujući svojem položaju kvartovske knjižnice u središtu naselja, s funkcionalno oblikovanim knjižničnim prostorom te stalnim promišljanjem i razvijanjem programskih aktivnosti, uz uvažavanje sugestija korisnika, Knjižnica Savica od samih početaka djeluje kao pravi „dnevni boravak zajednice“ (Koontz i Gubbin, 2011), ugodan prostor za druženje i aktivno provođenje slobodnoga vremena. Osobito se to odnosi na programe „namijenjene društvenoj integraciji osoba treće životne dobi i njihovu aktivnom uključivanju u kulturna i društvena zbivanja“ (65 plus, 2023), što je i cilj projekta 65 plus koji se provodi u brojnim knjižnicama mreže Knjižnica grada Zagreba. Od sedam različitih programa/aktivnosti koje projekt danas obuhvaća u Knjižnici Savica provodi se šest: *Sat informacijske pismenosti*, *Slikosat*, *Susreti generacija*, *Učionica bez granica*, *Izložba 65* i *Vježbaonica*. Nekima od navedenih programa ishodište se može pronaći upravo u dugovječnim programima započetima na Savici.

Knjižnica Savica mjesto je na kojem se i danas održava prvi i najdugotrajniji volonterski program u Knjižnicama grada Zagreba, *Sat informacijskog opismenjavanja osoba treće životne dobi*, koji je na inicijativu stanovnice naselja dr. sc. Vesne Turčin, knjižničarske

savjetnice u mirovini, započeo 2004. godine (Dragaš i Ercegovac, 2017a). Program, koji danas nosi naziv *Recite 'da!' tehnologiji*, s godinama se mijenjao i modificirao u skladu s razvojem novih tehnologija i pojačanom informatizacijom društva u svim aspektima života, a provodi se u obliku individualne poduke prilagođene potrebama korisnika obuhvaćajući osnove rada na prijenosnom računalu, tabletu i(li) pametnom telefonu. Program je posljednjih godina obogaćen radionicom *Laži, laži, laži me – mediji to čine najbolje*, koju tijekom Dana medijske pismenosti volonterski vodi Hrvoje Borovina.

Na poticaj korisnika 2004. godine pokrenuta je i kreativna likovna radionica za osobe zrelije životne dobi, čiji začeci sežu još u desetljeće prije, u 1995. godinu, kada je održana prva radionica oslikavanja svile. Nakon te prve radionice program se nastavlja održavati povremenim susretima korisnika u svrhu likovnog izražavanja i stvaranja, sve dok konačno nije oblikovan u redovitu aktivnost sa stalnom grupom korisnika pod nazivom *Slikosat* (Dragaš i Ercegovac, 2017b). Aktivnosti na radionici obuhvaćaju upoznavanje s različitim likovnim tehnikama, kao i tehnikama ručnoga rada, te kreativno oblikovanje različitih ukrasnih i uporabnih predmeta, a radovi se jedanput godišnje mogu razgledati u knjižnici na izložbi radova polaznika radionice (slika 2). U osmišljavanju i oblikovanju radionice sudjeluju sami polaznici, a za pojedine se tehnike povremeno organiziraju tečajevi pod stručnim vodstvom pa su tako tijekom godina polaznicima bile predstavljene tehnike: *decoupage*, *quilling*, enkaustika, točkanje, vinorel, izrada keramike, filcanje, oslikavanje stakla i svile, izrada nakita i mnoge druge.

Slika 2. *Slikosat*

U sklopu programa *Učionice bez granica* u razdoblju od 2013. do 2020. održavale su se radionice učenja engleskoga i talijanskoga jezika, pokrenute na poticaj profesorice engleskoga jezika i volonterke Aste Kovačić, a koje su nastavile volonterski voditi Renata Dossi (talijanski jezik) i Metka Jelenc (engleski jezik). U redovnom izložbenom planu knjižnice poseban odjeljak zauzimaju izložbe autora iznad 65 godina, samostalne ili skupne, koje pripadaju programu *Izložba 65 plus*, u organizaciju kojih su uključeni pojedinci, umjetničke organizacije ili udruge. Programom *Abecedarij zdravlja*, ciklusom započetim 2016. godine, koji obuhvaća predavanja iz psihologije te tradicionalne i komplementarne medicine, ostvaruju se ciljevi *Susreta generacija*. U okviru toga programa i *Vježbaonice* 2017. godine započeta je i inovativna radionica *Nježne joge*, posebno osmišljena za osobe zrelije životne dobi. Radionicu je osmislila i jedanput mjesečno volonterski vodi Branka Valčić, certificirana instruktorica kundalini-joge, a sastoji se od prilagođenih nježnih pokreta, vježbi dubokog i svjesnog disanja te meditacije (Nježna joga, 2023).

3.2. Ishodište projekta *Zelena knjižnica za zeleni Zagreb*

U Hrvatskoj sustavan rad na promociji i implementaciji ciljeva održivog razvoja, usmjeren na „poučavanje javnosti i širenje svijesti o održivom društvu i nužnosti zaštite okoliša“ (Kraljević i Lukačić, 2015), započinje u ožujku 2011. godine projektom Zelena knjižnica Društva bibliotekara Istre, a 2014. godine osnovana je *Radna grupa za zelene knjižnice* Hrvatskoga knjižničarskog društva kako bi se „zelene“ knjižnične aktivnosti proširile i na nacionalnu razinu.

U Knjižnici Savica krajem 2015. godine osnovana je Tranzicijska grupa Savica (TranS); okupila se skupina aktivista, stanovnika naselja, koji su željeli djelovati u skladu sa zasadama svjetskoga tranzicijskog pokreta čija je temeljna ideja „okupljanje volontera koji svojim aktivnostima podižu razinu ekološke i socijalne kvalitete života na lokalnoj razini te senzibiliziraju javnost za mogućnosti tranzicije iz neodrživog u održivi razvoj života u svojoj sredini“ (Dragaš i Ercegovic, 2017a). U suradnji s TranS-om osmišljen je program *Zelena knjižnica*. U sklopu programa tijekom 2016. godine održano je šest predavanja i radionica, po tri radionice za djecu i odrasle, u suradnji s udrugom ZMAG, Zelenom mrežom aktivističkih grupa. Radionice su obuhvatile raznovrsne teme, od kompostiranja, izrade zelenih sokova, permakulture, recikliranja pa do kućnog sjemenarstva (Dragaš i Ercegovic, 2017c).

Ekološke teme implementirane su i u redovne aktivnosti u knjižnici pa je tako osmišljena nova radionica *Piramida zdrave prehrane*, namijenjena osnovnoškolcima, a ekološke teme i recikliranje kao oblik kreativne aktivnosti u većoj su mjeri zastupljeni u *Pričaonici*, namijenjenoj djeci predškolske dobi. Program je zaživio i izvan zidova knjižnice proširivši se na javne kvartovske površine organizacijom dvaju cjelodnevni događanja: *Bum tres TranS* –

Savica cvjeta, održanoga 30. travnja 2016., i *Bum tres Trans – Savica čita*, održanoga 17. rujna 2016. godine.

Program *Zelena knjižnica* pokrenut u Knjižnici Savica postao je ishodište projekta *Zelena knjižnica za zeleni Zagreb* koji se od 2017. godine provodi na razini čitave mreže Knjižnica grada Zagreba. Projekt obuhvaća vrlo širok raspon tema i aktivnosti te djeluje kohezivno spajajući knjižnice s „brojnim ustanovama, udrugama i pojedincima koji se profesionalno bave područjem ekologije ili svojim aktivizmom u zajednici pridonose zaštiti okoliša i jačanju svijesti o održivome društvu“ u zajedničkoj misiji promicanja zelene pismenosti i ostvarivanja ciljeva održivog razvoja (Dragaš, 2017).

Sadržaji projekta danas se sustavno ostvaruju u dvadeset i tri knjižnice mreže KGZ-a u obliku edukativnih predavanja i radionica, projekcija dokumentarnih filmova, predstavljanja knjiga, događanja na javnim površinama, uređenja knjižničnih prostora i knjižničnoga okoliša te tematskih izložaba (*Zelena knjižnica za zeleni Zagreb*, 2023).

Knjižnica Savica nastavlja s provođenjem projekta organizacijom radionica i predavanja za djecu i odrasle, izložbama ekološke tematike, ozelenjivanjem vlastitog prostora te formiranjem posebnih zbirki koje obuhvaćaju knjige o ekologiji, održivom razvoju, permakulturi i organskom vrtlarenju, obnovljivim izvorima energije i sličnim temama: *Zelena polica* za odrasle (*Zelena polica*, 2023) i *Zeleni kutić* za djecu. I tijekom pandemije bolesti COVID-19 osmišljavani su „zeleni“ virtualni sadržaji poput kvizova za djecu (*Klikni zeleno, Zazuj zdravo, Zaputi se u šumu*) ili knjižnih preporuka za odrasle (*Zelena polica, Bijeg u prirodu*).

Tijekom višegodišnjega provođenja projekta ostvarena je suradnja s različitim udrugama i ustanovama koje se, posredno ili neposredno, bave zaštitom prirode, ekologijom, permakulturom i održivim razvojem (ZMAG, Udruga *Zeleni klik!*, Udruga *Zelene stope*, Kanu klub Končar, Društvo za zaštitu, pomoć i proučavanje ptica *Ornitološki laboratorij*, Dumovec – sklonište za nezbrinute životinje Grada Zagreba, Zoološki vrt grada Zagreba, Udruga *Zelena akcija...*).

Među „zelenim“ se aktivnostima posljednjih nekoliko godina ističe suradnja s dr. sc. Gordanom Hegić, certificiranom apiterapeutkinjom i predsjednicom Hrvatskoga apiterapijskog društva, koja je u razdoblju od 2021. do 2023. održala niz edukativnih radionica za djecu o pčelama i pčelinjim proizvodima, izložbu *Zagreb – nektar-bar*, uz predavanje i degustaciju meda, na odjelu za odrasle, a od jeseni 2023. provodi program *Mala škola pčelarstva* za učenike trećega razreda lokalne osnovne škole. Program obuhvaća dva predavanja o životu pčela i pčelinjih zajednica te pčelinjim proizvodima i tri radionice: degustacije meda, izrade mednih mješavina te izrade kozmetike s pčelinjim proizvodima.

3.3 Ostali inovativni programi

Uvažavajući heterogenost stanovništva velikoga naselja, u Knjižnici Savica tijekom proteklih trideset godina u planiranju i razvoju knjižničnih programa uvijek su se nastojale obuhvatiti različite dobne skupine stanovnika te su se nastojale prepoznati njihove želje i potrebe, koje bi se potom oblikovale na inovativan način, u skladu s organizacijskim mogućnostima. Tako se među ostalim inovativnim knjižničnim programima izdvajaju: Grupa za potporu dojenja i roditeljstva *Maštoviti anđeli*, radionica društvenih igara *Zmajevanje* te radionica kreativnog pisanja *Coprniče pero*.

Na inicijativu patronažne sestre Astrid Maljković Pleše iz Doma zdravlja Zagreb – Centar u knjižnici je, kao stalna aktivnost, u razdoblju od 2016. do 2018. djelovala Grupa za potporu dojenja i roditeljstva *Maštoviti anđeli* u svrhu promicanja zdravlja, razmjene iskustava te informiranja o različitim temama koje se tiču trudnica i majki s malom djecom (Grupa za potporu dojenja i roditeljstva *Maštoviti anđeli*, 2023). Takav oblik organizirane i stručne potpore najmlađim stanovnicima naselja i njihovim majkama dio je programa *Rodilišta prijatelji djece*, globalne akcije Svjetske zdravstvene organizacije i UNICEF-a iz 1991. godine (UNICEF Hrvatska, 2023).

Za skupinu mladih korisnika od 12 do 16 godina osmišljena je inovativna radionica stolnih društvenih igara *Zmajevanje*, kojom su mladi dobili priliku za aktivno provođenje slobodnog vremena u igranju misaonih društvenih igara poput igara *Dungeons & Dragons*, *Carcassonne* i *Catan*, „koje osim na razvoj koncentracije, logičkog mišljenja, imaginacije i kreativnosti, osobito pozitivno utječu na socioemocionalni razvoj i društvene vještine“ (Zmajevanje, 2023).

Odraslim korisnicima namijenjena je radionica kreativnog pisanja na prvu riječ bez autocenzure *Coprniče pero*, koju je osmislila i volonterski vodila Branka Valčić, po načelima pisanja spisateljice i učiteljice pisanja Natalie Goldberg (Dragaš i Ercegovic, 2017b).

4. Inkluzivni knjižnični programi

4.1. Programi *Da, mogu!* i *Tamara čita djeci*

U projektu Knjižnica grada Zagreba *Knjižnica širom otvorenih vrata* – posvećenom poticanju „čitanja, cjeloživotnog učenja i društvene inkluzije (...) djece s teškoćama u razvoju te mladih i odraslih osoba s invaliditetom“ (Knjižnica širom otvorenih vrata, 2023) Knjižnica Savica sudjeluje od 2008. godine. Tijekom cjelokupnog razdoblja njegove provedbe najveći broj programa, kao što su posjeti knjižnici, pričaonice, izložbe, predstave, kreativne radionice i sl., proveden je u suradnji s OŠ Grigora Viteza, lokalnom školom koju pohađaju i učenici s teškoćama u razvoju koji se školuju prema posebnom programu. U suradnji s edukacijskim

rehabilitatorima i socijalnim pedagozima od 2016. godine u knjižnici se pod zajedničkim nazivom *Da, mogu!* provodi ciklus psiholoških i pedagoških radionica, koje su posebno osmišljene u svrhu pružanja dodatne edukacijsko-rehabilitacijske podrške učenicima viših razreda osnovne škole s teškoćama učenja (Knjižnica širom otvorenih vrata. Knjižnica Savica, 2023). Dosad održane radionice bile su posvećene temama kao što su razvoj samopouzdanja i samoprihvatanja, poticanje emocionalne pismenosti, prihvatanje različitosti, razvoj komunikacijskih vještina i sl.

U suradnji s Centrom za rehabilitaciju Zagreb, dislociranom jedinicom organiziranog stanovanja, 2020. godine pokrenut je program inkluzivnog volontiranja *Tamara čita djeci*, u sklopu kojega Tamara Kolak, osoba s invaliditetom i korisnica organiziranog stanovanja, vodi pričaonicu u kojoj učenicima s teškoćama učenja koji u OŠ Grigora Viteza pohađaju niže razrede osnovne škole čita priče i slikovnice. Inkluzivno volontiranje osobama s intelektualnim teškoćama nudi priliku da ravnopravno sudjeluju u društvenim događanjima, osnaže se i razviju pozitivnu sliku o sebi. Također, omogućuje im da steknu nova iskustva, znanja i vještine te da, istodobno, daju svoj doprinos lokalnoj zajednici (Ercegovac, Barišić Hlad, 2023).

4.2. Aktivnosti u sklopu Nacionalne kampanje *I ja želim čitati!*

Nacionalna kampanja *I ja želim čitati!* pokrenuta je u listopadu 2016. godine u želji da se javnost informira i educira o problemima osoba s teškoćama čitanja i disleksijom. Knjižnica Savica u provedbu se uključila 2018. kada je započela suradnju s logopedinjama iz Logopedskog Centra *Govorni Oblačić*. Kao prilog kampanji, u knjižnici su održana tri predavanja s temom govornih poremećaja, razvoja govora i komunikacije te disleksije u odrasloj dobi. Održano je i nekoliko radionica za djecu urednog razvoja s aktivnostima za razvoj predvještina čitanja, pisanja i računanja (Ercegovac i Pavlek, 2018). U sklopu programa *Možemo i mi!*, koji se provodi u suradnji s OŠ Grigora Viteza za učenike s teškoćama učenja koji pohađaju niže razrede, redovito se održavaju radionice poticanja čitanja u sklopu kampanje.

5. Inspirativni knjižnični programi

5.1. Projekt *Na Trnju sa zvijezdama*

Projekt *Na Trnju sa zvijezdama*, osmišljen i pokrenut upravo u Knjižnici Savica, provodi se u mreži Knjižnice Marina Držića od 2018. godine. Posvećen je poticanju čitanja i promociji hrvatskih književnika za djecu i odrasle, kao temelja hrvatske pisane kulture te hrvatskih književnih nagrada, kao stručne verifikacije kvalitete djela ili opusa pojedinog autora (Na

Trnju sa zvijezdama, 2023), primjerice, Nagrade *Vladimir Nazor*, Goranov vijenac, Nagrade *Marin Držić*, Nagrade *Ranko Marinković*, Nagrade *Ksaver Šandor Gjalski*, književne nagrade tportal za najbolji hrvatski roman, Nagrade za najbolji neobjavljeni roman godine V.B.Z.-a i Tisak medije, Nagrade *Anto Gardaš*, Nagrade *Mato Lovrak*, Nagrade *Ivana Brlić Mažuranić*, Nagrade Zvonko te Ovca u kutiji.

Temelji se na Nacionalnoj strategiji poticanja čitanja od 2017. do 2022., a osmišljen je u želji da se organizacijom susreta s nagrađenim književnicima, ilustratorima, prevoditeljima i urednicima pridonese rasplamsavanju strasti za čitanjem, razvoju čitalačkih kompetencija i čitateljske pismenosti te poticanju sudionika na aktivno i kritičko čitanje (ibid.).

Na odjelu za odrasle u Knjižnici Savica dosad su gostovali Luka Bekavac, Jasen Boko, Dorta Jagić, Damir Karakaš, Maša Kolanović, Sanja Lovrenčić, Julijana Matanović, Pavao Pavličić, Marina Šur Puhlovski, Espi Tomičić i Tomislav Zajec (slika 3), a na odjelu za djecu i mlade Morea Banićević, Ivana Guljašević-Kuman, Ana Kadoić, Branko Klisović, Rosie Kugli, Nada Mihaljević, Vlado Rajić, Silvija Šesto i Jasminka Tihi-Stepanić. Projekt je sufinanciran sredstvima Grada Zagreba.

Slika 3. Književni susret s Tomislavom Zajecom u sklopu programa *Na Trnju sa zvijezdama*

5.2. Držićeve novosti / #DržićNews

Držićeve novosti / #DržićNews ciklus je kratkih videopriloga pokrenut 2023. godine u svrhu predstavljanja sadržaja iz kulture i umjetnosti namijenjenih mladima. U njemu sudjeluju književnice, književnici, dramaturginje i dramaturzi mlađe generacije, autorice i autori nagrađivanih književnih i kazališnih djela, gimnazijalci te knjižničarke i knjižničari mreže Knjižnice Marina Držića. Dosad su snimljena tri takva videopriloga, objavljena na YouTube kanalu Knjižnica grada Zagreba (*Držićeve novosti / #DržićNews*, 2023).

6. Knjižnica izvan zidova

Provedbom programa izvan svojih zidova, na javnim površinama i u prostorima drugih ustanova, knjižnica dopire do onih sugrađana koji nisu njezini članovi ili korisnici te postaje vidljivija i utjecajnija u svojoj lokalnoj zajednici. Knjižnica Savica provela je i sudjelovala u nekoliko takvih događanja, od kojih se ističu programi organizirani u suradnji s tranzicijskom grupom TranS, Mjesnim odborom Trnjanska Savica i udrugom Žaruljica.

6.1. Bum tres TranS

U suradnji s tranzicijskom grupom TranS u travnju i rujnu 2016. godine organizirana su dva cjelodnevna događanja na javnim kvartovskim površinama: *Bum tres TranS – Savica cvjeta* i *Bum tres TranS – Savica čita*.

Akcija *Bum tres TranS – Savica cvjeta* započela je u knjižnici predavanjem posvećenim urbanoj permakulturi, a nastavila se na javnim kvartovskim površinama bojenjem žardinijera i sadnjom jestivog i ukrasnog bilja. U sklopu akcije mala obiteljska poljoprivredna gospodarstva predstavila su ekološki proizvedenu hranu, održana je radionica kuhanja i urbanog vrtlarenja, besplatno su razmjenjivani obuća, odjeća, knjige i igračke, mogle su se dobiti informacije o radu udruga te su se mogli besplatno servisirati bicikli. Održan je i veliki *street art/graffiti jam* s dvadesetak likovnih umjetnika koji su muralima i grafitima oslikali brojne okomite površine u kvartu. Dio programa činio je i 11. međunarodni PROljetni *parkour jam*, međunarodni susret parkuraša, koji se održao na jednom od kvartovskih platoa. U organizaciji tog događanja sudjelovali su i studenti Akademije likovnih umjetnika, likovni umjetnici te članovi i volonteri različitih udruga i klubova: Zelene mreže aktivističkih grupa, Udruge *Vestigium*, Udruge za poticanje zdravog i kreativnog življenja *Zdravljak*, Udruge *Zeleni klik!*, Centra za civilne inicijative i biciklističke sekcije KSET-a (Dragaš i Ercegovac, 2019).

Akcijom *Bum tres TranS – Savica čita* željela se naglasiti važnost čitanja u svim životnim razdobljima i njome je, u još užem smislu, knjižničarstvo isprepleteno s ekologijom.

Osmišljeni programi također su bili namijenjeni svim dobnim skupinama, a realizirani su u suradnji s pojedincima i udrugama koji promiču knjigu i čitanje: Nacionalnom kampanjom za promicanje čitanja naglas djeci od rođenja *Čitaj mi*, Udrugom *Urban Pet*, Udrugom *Smiješak za sve*, Hrvatskim čitateljskim društvom, Denisom Kovačem, Centrom za psihološku podršku i razvoj *Pričaj mi*, Tanjom Tolić i portalom *Najbolje knjige* te Društvom za znanstvenu fantastiku *SFera*.

U sklopu tog događaja održan je sajam rukotvorina na kojemu su izlagali kreativci iz kvarta i članovi Udruge OZANA, kao i *ekoplac* u organizaciji Udruge *Vestigium*, u sklopu kojega su svoje proizvode predstavila mala obiteljska poljoprivredna gospodarstva. Razgledati su se mogle fotografije platforme Zelenica, a povodom 400. obljetnice smrti Williama Shakespearea glumac Roko Sikavica na jednom od platoa interpretirao je dijelove iz drama *Hamlet* i *Rikard III*. U organizaciji Knjižnice Savica održana je *Pričaonica* za predškolce i predstavljena zbirka problemskih slikovnica, a Dječja knjižnica Marina Držića mladim je posjetiteljima predstavila svoj *Knjigotron*, čitateljski klub za mlade. Za odrasle posjetitelje osmišljen je nagradni književni kviz *Brojevi, mjesta, ljubavnici*, organizirana radionica pisanja bez (auto)cenzure *Coprniče pero* te književni susret sa spisateljicom Marinom Vujčić u samoj knjižnici (ibid.).

Oba su događanja privukla veliku pozornost medija, a u njihovoj su provedbi sudjelovali brojni stanovnici naselja, kao i brojni drugi sugrađani svih životnih dobi. Bio je to prvi veći iskorak knjižnice izvan vlastitih zidova, a sljedeći se dogodio 2022. godine.

6.2. Piknik kulture

U organizaciji Mjesnog odbora Trnjanska Savica u subotu 25. lipnja 2022. u Parku Marije Ružičke Strozzi i na platou Vladimira Ruždjaka održan je Piknik kulture, kvartovsko događanje posvećeno promociji kulture i umjetnosti. Na njemu je sudjelovala i Knjižnica Savica s nekoliko programskih sadržaja zajednički nazvanih *Iz Knjižnice Savica s ljubavlju*.

Program *U našoj knjižnici – zaigraj (se) i osvoji zabavnu društvenu igru o knjižnici* bio je namijenjen djeci od 8 do 12 godina, a temeljio se na istoimenoj društvenoj igri koju je osmislio osnovnoškolski knjižničar Luka Čiča. Igrom se učenicima želi prenijeti poruka o važnosti čitanja te ih se želi upoznati s radom knjižnice (Školski portal, 2022).

Program *Propustili ste? Pročitajte!* – *svici s preporukama vaših knjižničara* bio je namijenjen odraslima, a sastojao se od svitaka s deset različitih preporučnih popisa koje su činili: klasici, izbor knjiga po osobnom ukusu knjižničara, putopisi, povijesno-ljubavni romani, stripovi, ljubavni romani, izbor naslova posvećenih čovjekovu povratku prirodi, kriminalistički romani, knjige za mlade koji su stariji od šesnaest godina te izbor naslova koji su obilježili kraj staroga i početak novoga tisućljeća. Posjetitelji su birali svitke prema svojim željama, a

mnogi su nakon Piknika dolazili u knjižnicu posuditi preporučene naslove.

Program *Spoj na slijepo – knjiga iznenađenja na dar zainteresiranim posjetiteljima* razveselio je mnoge sudionike događanja koji bi knjigu omotanu ukrasnim papirom dobili nakon što bi se upisali u knjigu dojmova.

Sudjelovanje Knjižnice Savica na Pikniku kulture pokazalo se vrlo uspješnim: knjižnični su štand (slika 4) obišli mnogi mali i veliki sugrađani – mali su se zabavili i naučili nešto novo o knjižnici, a odrasli otišli s prijedlozima novih naslova za čitanje ili darovanom knjigom.

Slika 4. Knjižnični štand na Pikniku kulture

6.3. *Žaruljica kulture na Savici*

Projekt *Žaruljica kulture na Savici* bio je jedan od petnaest programa prihvaćenih na posebnom Javnom pozivu *Kultura i umjetnost u zajednici* koji je Grad Zagreb raspisao 2022. godine, a na koji je pristiglo dvjesto prijava. Udruga *Žaruljica* provela ga je u suradnji s Knjižnicom Savica u razdoblju od siječnja do travnja 2023. godine. Taj je javni poziv bio namijenjen pravnim osobama koje imaju sjedište na području Grada Zagreba, a čiji osnivač nije Grad Zagreb. U natječaju je također bilo navedeno da će prioritet imati programi koji će se provesti u partnerstvu prijavitelja s ustanovom u kulturi koju je osnovao ili suosnovao Grad Zagreb.

Projekt *Žaruljica kulture na Savici* zamišljen je kao mozaik raznovrsnih kulturnih događanja: kazališnih predstava, uličnih performansa, koncerata, izložaba likovnih umjetnika, susreta s književnicima, likovnih, glazbenih, literarnih, dramskih i plesnih radionica u zatvorenim javnim prostorima i zelenim kvartovskim površinama u naselju Savica. Knjižnica je sudjelovala u osmišljavanju i kreiranju programa, pružala organizacijsku podršku u njihovoj provedbi te informirala javnost o događanjima.

Programski sadržaji projekta provedeni u Knjižnici Savica objedinjeni su pod zajedničkim nazivom *Čitaj, piši i riši!*, a obuhvatili su programe posvećene poticanju čitanja i pisanja iz užitka, razvoju mašte, likovnosti i kreativnosti te međugeneracijskom druženju. Bili su namijenjeni svim dobnim skupinama korisnika (*Žaruljica kulture na Savici* (2022./2023.), 2023).

U sklopu projekta u organizaciji Knjižnice Savica održano je trideset događanja, od kojih je dio proveden izvan knjižničnih zidova. Radionica izrade sapuna namijenjena odraslim polaznicima održana je u prostoru Mjesnog odbora Trnjanska Savica, a dva interaktivna programa namijenjena mlađoj djeci: edukativna glazbena priča *Zika, zika, muzika!* Lucije Stanojević i lutkarsko-recitatorska predstava *Basnoslovke* Hane Lukas Midžić održana su u OŠ Grigora Viteza za učenike s teškoćama učenja. Na otvorenom su održane dvije radionice iz ciklusa *Bljesak poetske luči*, radionice pisanja haiku poezije pod vodstvom pjesnika Gorana Gatalice: jedna u parku Bundek, a druga na savskom nasipu.

Završno događanje projekta također je održano na zelenoj površini u naselju, u Parku Marije Ružička Strozzi, 22. travnja 2023. godine. Knjižnica Savica u njemu je sudjelovala s programom *Noć knjige na travi : razmjena knjiga i čitanje priča* (slika 5). Odrasli i djeca mogli su razmjenjivati knjige, a djeca uživati u listanju i(li) čitanju slikovnica i knjiga te slušanju priča o robotima, inovativnim tehnologijama, ovčicama i junacima Zagorkinih priča, u skladu s temama Noći knjige (Poziv na sudjelovanje u Noći knjige 2023., 2023).

U sklopu *Žaruljice kulture na Savici* bit će još mnogo novih programskih sadržaja jer je projekt prihvaćen i na novom Javnom natječaju *Kultura i umjetnost u zajednici*, raspisanom u svibnju 2023. godine.

Slika 5. *Noć knjige na travi*: čitanje priča u sklopu završnog događanja projekta *Žaruljica kulture na Savici*

7. Zaključak

U skladu s IFLA-inim smjernicama za narodne knjižnice, tijekom svih trideset godina svoga postojanja Knjižnica Savica nastoji zadovoljiti potrebe svih skupina svojih korisnika, bez obzira na njihovu dob, fizičke, ekonomske ili socijalne okolnosti. U mnogoljudnom naselju u kojem je smještena, a u kojem nema drugih ustanova u kulturi, ona je žarište kulturnog, umjetničkog i obrazovnog razvoja, pri čemu ima važnu ulogu i kao javni prostor i kao mjesto okupljanja. Brojni programski sadržaji osmišljeni su tako da budu poticajni za razvoj osobne kreativnosti korisnika i razvoj njihovih novih interesa. Inovativnost programskih sadržaja rezultat je osluškivanja potreba korisnika i podrške njihovim inicijativama, zbog čega je većina programa pokrenuta na poticaj korisnika i(li) u suradnji s njima. Ujedno je Knjižnica Savica i rasadište novih ideja i programskih sadržaja – u njoj je 2004. godine pokrenut prvi volonterski program u mreži Knjižnica grada Zagreba, riječ je o programu informatičkog i informacijskog opismenjivanja starijih osoba, koji se danas provodi u više knjižnica mreže Knjižnica grada Zagreba u sklopu projekta *65 plus*, u njoj je niknula i kreativna radionica za osobe zrelije životne dobi *Slikosat*, koja se danas također provodi u više knjižnica mreže, a iz njezina programa *Zelena knjižnica* razvio se projekt *Zelena knjižnica za zeleni Zagreb*, koji se sada provodi u više od dvadeset zagrebačkih narodnih knjižnica.

Aktivnim osluškivanjem korisničkih potreba Knjižnica Savica nastoji podignuti kvalitetu života u svojoj zajednici. To se odnosi i na programe namijenjene ranjivim skupinama korisnika – osobito djeci s teškoćama u razvoju i učenju te starijim sugrađanima. Takvim programskim sadržajima knjižnica nastoji dati doprinos borbi protiv društvene isključenosti, koja se ubraja među ključne socijalne probleme suvremenog svijeta, a obuhvaća procese koji guraju pojedince na margine društva zbog njihova siromaštva, nedostatka osnovnih kompetencija, šansi za cjeloživotno učenje ili zbog diskriminacije. Istodobno, tim se programima daje doprinos demokratskom razvoju lokalne zajednice i razvoju društva pravednosti, u skladu sa zadaćama istaknutim u strateškom planu razvoja Knjižnica grada Zagreba te nacionalnim i međunarodnim dokumentima.

Kako bi dospjela i do korisnika koji još nisu njezini članovi ili nisu posjetitelji događanja u njezinu prostoru, Knjižnica Savica izrađuje i virtualne sadržaje, namijenjene različitim dobnim skupinama korisnika, ali i organizira aktivnosti na javnim kvartovskim površinama odnosno sudjeluje svojim programima na takvim događanjima.

Preduvjet uspješne realizacije svih tih brojnih i raznovrsnih sadržaja jest aktivna i stalna suradnja knjižnice s drugim gradskim ustanovama u kulturi, s odgojno-obrazovnim ustanovama, s organizacijama civilnog društva, volonterima i pojedincima koji su stručnjaci u pojedinom području – što je jamstvo sadržajne raznovrsnosti programa, ali i temelj ostvarenja uloge knjižnice kao mjesta društvene kohezije, mjesta okupljanja građana i

podrške razvoju demokratskog društva.

Na tim temeljima, čvrsto postavljenima od samoga početka, prije trideset godina, Knjižnica Savica nastaviti će graditi svoju budućnost kao inspirativna, inovativna i inkluzivna knjižnica, kakva je bila i dosad, pomno osluškujući potrebe svojih korisnika – u skladu s vizijom Knjižnica grada Zagreba: „Prilagoditi se vremenu i ići u korak s budućnosti!“

Literatura

1. Arhiva Knjižnice Marina Držića. (1985) *Srednjoročni plan razvoja 1986 – 1990*
2. Arhiva Knjižnice Marina Držića. (1991) *Izvještaj o radu za 1990. godinu*
3. Arhiva Knjižnice Marina Držića. (1993) *Izvještaj o radu za 1992. godinu*
4. Arhiva Knjižnice Marina Držića. (1994) *Izvještaj o radu za 1993. godinu*
5. Arhiva Knjižnice Marina Držića. (2000) *Izvještaj o radu za 1999. godinu*
6. Dragaš, B. (2017). Zelene knjižnice za zelenu pismenost. *Vjesnik Bibliotekara Hrvatske* 60(4), str. 221–241. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/article/view/530/554> [23.10.2023.]
7. Dragaš, B. i Ercegovac, S. (2017a) Inspirativni korisnik u inovativnoj knjižnici : iskustvo Knjižnice Savica. *Novi uvez : glasilo Zagrebačkoga knjižničarskog društva*, 15(27/2), str. 11–13. Dostupno na: https://zkd.hr/wp-content/uploads/2020/02/novi_uvez_27-2.pdf [05.09.2023.]
8. Dragaš, B. i Ercegovac, S. (2017b) Potrebe lokalne zajednice i inovativni knjižnični programi – iskustvo Knjižnice Savica. U: Pšenica, D. i Štimac, A. (ur.) *Inovativna knjižnica u službi lokalne zajednice : zbornik radova : 17. okrugli stol Slobodan pristup informacijama [Zagreb, 8. prosinca 2017.]*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo. Str. 106–124.
9. Dragaš, B. i Ercegovac, S. (2017c) Program Zelena knjižnica u Knjižnici Savica – ishodište istoimenoga projekta Knjižnica grada Zagreba. *HKD Novosti*, 73(3). Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1336> [05.09.2023.]
10. Dragaš, B. i Ercegovac, S. (2019). Prema sudioničkom upravljanju u kulturi : projekt Zelena knjižnica za zeleni Zagreb u svjetlu suradnje s udrugama. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 62(2), str. 149–190. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/340251> [16.10.2023.]
11. *Držićeve novosti / #DržićNews*. Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <https://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-savica/programi-i-projekti-6204/drziceve-novosti-drzicnews/64802> [16.10.2023.]
12. Ercegovac, S. i Barišić Hlad, A. (2023) Tamarina ljubičasta priča. *Bez uveza*, 3(3). Dostupno na: <https://sites.google.com/view/bez-uveza/naslovnica/aktualan-broj/tamarina-ljubi%C4%8Dasta-pri%C4%8Da> [16.10.2023.]

13. Ercegovac, S. i Pavlek, A. (2018). Programi osnaživanja djece s teškoćama u razvoju i mladih s invaliditetom u mreži Knjižnice Marina Držića u Zagrebu. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 61(2), str. 257–285. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/318150> [16.10.2023.]
14. *Grupa za potporu dojenja i roditeljstva Maštoviti anđeli*. Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-savica/aktivnosti-516/za-odrasle-28740/grupa-za-potporu-dojenja-i-roditeljstva-mastoviti-andjeli/28741> [24.10.2023.]
15. *Knjižnica Savica*. Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-savica/65> [05.09.2023.]
16. *Knjižnica širom otvorenih vrata*. Knjižnica Savica. Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <https://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-savica/projekti-6204/knjiznica-sirom-otvorenih-vrata-6206/6206> [16.10.2023.]
17. *Knjižnica širom otvorenih vrata*. Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <https://www.kgz.hr/hr/knjiznica-sirom-otvorenih-vrata-5993/5993> [16.10.2023.]
18. *Knjižnice*. Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <https://www.kgz.hr/hr/knjiznice/45> [05.09.2023.]
19. Koontz, C. i Gubbin, B. (ur.) (2011) *IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
20. Kraljević, I. i Lukačić, P. (2015). Zelene knjižnice u Hrvatskoj : poučavanjem do održivog društva. U: Pšenica, D. (ur.) *Slobodan pristup informacijama : 15. okrugli stol : zbornik radova*. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo. Str. 122–127.
21. *Mjesni odbor Trnjanska Savica – Aktivnosti Grada Zagreba*. Dostupno na: <https://aktivnosti.zagreb.hr/gradske-cetvrti-19/trnje/mjesni-odbori-14171/10-mjesni-odbor-trnjanska-savica/14213> [27.10.2023.]
22. *Na Trnju sa zvijezdama*. Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <https://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-savica/projekti-6204/na-trnju-sa-zvijezdama/42967> [16.10.2023.]
23. *Nježna joga*. Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-savica/stalne-aktivnosti-516/za-umirovljenike-65-plus/njezna-joga/42906> [26.10.2023.]
24. *Poziv na sudjelovanje u Noći knjige 2023*. Dostupno na: <https://nocknjige.hr/tekstx.php?id=84&k=49> [16.10.2023.]
25. *Rodilišta prijatelji djece*. UNICEF Hrvatska. Dostupno na: <https://www.unicef.org/croatia/rodilista-prijatelji-djece> [24.10.2023.]
26. *65 plus*. Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <https://www.kgz.hr/hr/65-plus-1296/1296> [24.10.2023.]
27. *Školski portal* (2022) „Zaigramo novu igru o knjižnici“, 21. 3. Dostupno na: <https://www.skolskiportal.hr/sadrzaj/iz-skolskog-svijeta/zaigramo-novu-igru-o-knjiznici/> [16.10.2023.]

28. *30 velikih djela i 30 velikih prevoditelja za 30 godina Knjižnice Savica*. Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <https://www.kgz.hr/hr/dogadjanja/30-velikih-djela-i-30-velikih-prevoditelja-za-30-godina-knjiznice-savica/64780> [23.10.2023.]
29. *Trnjanska Savica : Čije ime nosi moja ulica?* Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <https://quiz.tryinteract.com/#/6135cacea2a12d001839d8ee> [05.09.2023.]
30. *Zelena knjižnica za zeleni Zagreb*. Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <https://www.kgz.hr/hr/projekt-zelena-knjiznica-za-zeleni-zagreb/32340> [23.10.2023.]
31. *Zelena polica*. Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <https://www.kgz.hr/hr/dogadjanja/zelena-polica/56815> [23.10.2023.]
32. *Zmajevanje*. Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <https://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-savica/stalne-aktivnosti-516/za-mlade-28738/zmajevanje-28739/28739> [24.10.2023.]
33. *Žaruljica kulture na Savici (2022./2023.)*. Knjižnica Savica. Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <https://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-savica/projekti-6204/zaruljica-kulture-na-savici/zaruljica-kulture-na-savici-2022-2023/64711> [16.10.2023.]